

JEZUS-TUSSEN MENS EN GOD

Serie Dogma als poëzie

Hoe zou het zijn als er een groot verhaal was waar we allemaal onze eigen levens aan zouden kunnen spiegelen? Een verhaal als een ark van Noach, waar iedereen in past, met haar/hun/zijn hele gedoetje. Laat ik maar meteen zeggen: ik heb het niet zo op grote verhalen. Ze gaan de menselijke maat te boven. Al het prachtige, rommelige, bijzondere, specifieke wat ons mensen maakt, krijg je nooit ondergebracht in een groot verhaal – tenzij het een dwangbuis wordt.

Nu is het lastige dat dogma's wel uitgaan van een groot verhaal. Een verhaal met Jezus als centrum, als scharnierpunt. Een Jezus die we allemaal nodig hebben, een God die mens moest worden. Dus u kunt zich voorstellen dat ik het regelmatig te kwaad had in de voorbereiding op deze dienst. Ik liep heel wat vertrouwde oude paden af waarvan ik dacht dat ik ze toch al wel achter me had gelaten. Zoals het pad: maar ben ik eigenlijk wel gelovig? Mijn verinnerlijkte docent dogmatiek – auteur van het boek *'Hinkelen binnen de lijnen'* - liet luid van zich horen. Een bassig achtergrondkoor van oudere theologen deed ook mee. 'De christelijke traditie is geen ijssalon,' waarschuwen ze, 'van doe mij maar een bolletje straciatella en citroen, of nee, aardbei is toch lekkerder.'

Er is een andere manier van geloven, ontdekte ik door de jaren heen, en afgelopen twee weken als het ware weer opnieuw. Geloof kan gericht zijn op inhoud, op wat je gelooft, als een vorm van kennis. Geloven kan ook gaan om een houding die je oefent en probeert te verdiepen, namelijk van openheid en overgave, van je toevertrouwen en richten op iets buiten jezelf. En ook: gezamenlijk werken aan een andere wereld van liefde en daarom opstaan, verzet plegen. Het gaat me er niet om dat het ene beter is dan het ander. Vaak bestaan ze ook naast elkaar en door elkaar heen. Mijn geloven is voor het tweede, het oefenen in afdalen, toevertrouwen, loslaten.

Het is een mooie ingang om dogma's te bezien als poëzie. Om zo te erkennen dat onwrikbare geloofswaarheden zo onwrikbaar niet zijn, dat het taal is die iets wil openen. Tegelijk is het een erg rooskleurige invulling van hoe dogma's hebben gefunctioneerd als harde scheidslijnen, als machtswoorden. En dat doen ze in onze hoofden en harten misschien nog wel. Hinkelen binnen de lijnen, anders ben je af.

Eigenlijk wilde ik ergens anders beginnen: bij het konijn van Omar. Omar is onze zoon van drie. En konijn is zijn viltten handpop. Konijn helpt Omar als het lastig is. Dan vraagt hij: mama, mag ik met konijn praten? Konijn helpt om het verhaal te vertellen. Wees gerust, ik ga niet zeggen dat Jezus is als Konijn. Wel dat Konijn een opening biedt, een mogelijkheid voor een andere toonzetting. Hij is een vertrouweling, een anker.

Het gaat, wat mij betreft, niet om goed of niet goed geloven, maar om hoe zich betekenis opent in onze levens, ook om hoe we perioden van leegte samen dragen. Ik zeg niet: hoe wij betekenis geven. Zo actief is het niet, meen ik. En ook niet: hoe wij betekenis ontvangen, want dat is het ook niet helemaal. Betekenis kan je niet zomaar worden aangereikt, als het niet rijmt met jouw hart en jouw ervaringen.

Ik geloof niet zo in het universele, het algemeen ware in Jezus, of in geloven. Ik ben gegrepen door het kleine, het tegendraadse, dat wat niet in dogma's te vatten is. Dwaalweggetjes, niet de hoofdroute. Niet de alfa en omega, maar de moeilijk in het gehoor liggende klanken daartussen. En soms kun je dan beter elders terecht dan bij Jezus, ingekapseld in geloofs- en machtssystemen als hij vaak is.

Ondertussen is het sowieso een lastige kwestie: hoe konden christenen zichzelf zien als monotheïsten – aanhangers van de overtuiging dat er één god is – en tegelijk in de goddelijkheid van Jezus geloven? Er was geen enkelvoudige vroegchristelijke kerk, maar een rijkdom, of wildgroei, afhankelijk van je perspectief, van verschillende ideeën en geloofsopvattingen. Zeker ook over Jezus.

Vanaf de vierde eeuw werd dat gestroomlijnd (of versmald, verarmd): Keizer Constantijn bekeerde zich tot het christendom. De canon van het Nieuwe Testament kreeg vorm, concilies bespraken hoe het nu wel en niet zat met Jezus. Een van de vele stromingen kreeg de overhand, namelijk die stroming die monotheïsme aanhing en het idee dat Jezus tegelijk God en mens was. Twee naturen, een wezen, onverdeeld, ongescheiden, zo werd het geformuleerd in Chalcedon in 451. Jezus was geen godheid in een menselijk schijnlichaam, maar een echt mens. En ook geen bijzonder mens alleen, maar echt God.

Jezus echt mens. Dat dat ertoe doet is, kan ik invoelen – Jezus was een jood, verbonden met de tradities van de Hebreeuwse bijbel, verbonden met een specifieke plek en geschiedenis. De verhouding God-mens in een persoon blijft mysterieus, nooit helemaal in woorden te vatten. Een misschien ook iets lastigs, een struikblok. Mens zijn is struikelen en opstaan, leren. Jezus' goddelijke kant behoedt, of ontnemt, hem (voor) die diep menselijke ervaringen, van spijt, sorry zeggen, op andere gedachten komen, een nieuw inzicht.

Tegelijk opent dat beeld van God en mens een ruim poëtisch speelveld: God onder de huid van het rommelige, prachtige, verdrietige gedoe van mens-zijn. Misschien kent u de hymne Phos Hilaron, een lied uit de vierde eeuw. Ik zong het vaak in de Anglicaanse kerk van Jeruzalem bij de vespers. In de vertaling van Willem Barnard klinkt het laatste couplet zo:

Te allen tijde prijzen wij met heil'gen stem U, Zoon van God, die alles 't leven geeft en zingen doet: lof en dank!

Het is vast herkenbaar dat je zingend over een groter geloofsrepertoire blijkt te beschikken, zoals ik nu de dagen lengen ook alweer uitzie naar de stem van Fairouz die me door de Veertigdagentijd zal dragen.

Vanmorgen lazen we een andere hymne, uit Filippenzen. Over Jezus schrijft Paulus daar:

*die bestaande in de gestalte van God
het niet als geroofd goed heeft beschouwd
gelijk te zijn aan God,

maar zichzelf heeft ontledigd
door de gestalte van een dienstknecht
aan te nemen,
gelijk geworden aan mensen
en in houding een mens gebleken*

Deze hymne werd waarschijnlijk gezongen in de eerste gemeenten rond het jaar 60, Paulus nam het over. Jezus heeft zichzelf ontledigd, staat er, door gelijk te worden aan mensen. In het Grieks *kenosis*.

Grappig genoeg bestaat er ook een Hebreeuwse versie van *kenosis*, in dit geval van later datum, *tzimtzum*. Dat is een kabbalistische term die ongeveer hetzelfde betekent, maar dan over God: God maakt zich klein. God moest wel, om te kunnen scheppen. God kon alleen scheppen door zichzelf te verstoppen, want anders zou er niets anders zijn dan God. Dat is, lieve mensen, sowieso poëzie. Het opent iets, maar lost niet alles op.

En dat zal ik ook zeker niet doen in dit verhaal, alles oplossen. Ik wil wel graag zeggen dat er vele manieren zijn om verbonden te zijn met de rijke christelijke tradities, allerlei zijpaden om te ontdekken en paradoxen om te verkennen. We staan in een beweging van betekenissen en zijn genodigd om onze verhalen mee te aten klinken. Moge er verhalen zijn die ons dragen, iets in ons openen - al dan niet over Jezus.

In de eerste weken van mijn burn-out werd ik wakker met een zinnetje in mijn hoofd. Een Frans zinnetje. *Reculer pour mieux sauter*, dat wil zeggen een stap terug doen om daarna een des te grotere sprong te maken. Ik realiseerde me dat ik hoopte dat het dat was wat ik aan het doen was. Even inhouden, maar daarna zal ik ze eens een poepie laten ruiken. Alsof ik alsnog gevangen was in de drang om productief te zijn.

Terwijl er wel iets gebeurt als je ogenschijnlijk niets doet, als je zelfs niet uitrust, want daar ben je te onrustig voor. Wat er gebeurt, gaat vermoedelijk niet over hoger springen, maar over dieper afzakken. Leeg worden. Een open houding aannemen. Rusten in niet-weten toelaten, de drang naar veiligheid en zekerheid laten voor wat het is.

'Ik bid tot God dat hij me leeg maakt van God', schreef Meister Eckhart in de 14e eeuw.

Het meeste weten we niet, zelfs niet over onszelf, zeker niet over God. We dansen om een open ruimte. Levenslust, betekenis, ontstaat volgens mij bij de gratie van die openheid, eerder dan bij de behoefte om vast te leggen, af te grenzen, een groot verhaal te hebben waar de werkelijkheid in moet passen. Bij de erkenning van lek en gebrek, kwetsbaarheid, liefde.

Janneke Stegeman